

ARCHIDIECEZJALNY KURS NA MINISTRANTA SŁOWA BOŻEGO

MATERIAŁY DO EGZAMINU

WROCŁAW, A.D. 2022/2023

PISMO ŚWIĘTE- SKRYPT

1. Pismo Święte

- Biblia stanowi zbiór ksiąg Starego i Nowego Testamentu, natchnionych przez Boga. Nazwa wywodzi się z greckiego słowa *biblos* („zwój papirusowy, księga”). Greckie zdrobnienie: *biblia* przeszło do języka łacińskiego i wielu języków. Biblia jest zbiorem ksiąg, które przed spisaniem przekazywano drogą tradycji ustnej.
- Nazwy: Biblia, Pismo Święte, Słowo Boże
- Wulgata to tłumaczenie Pisma Świętego na język łaciński (dokonane przez św. Hieronima).
- Septuaginta to tłumaczenie Starego Testamentu na język grecki.

2. Podział Pisma Świętego (kanon Pisma Świętego)

- **STARY TESTAMENT (46 ksiąg)**
 - Pięcioksiąg (Księga Rodzaju, Księga Wyjścia, Księga Kapłańska, Księga Liczb, Księga Powtórzonego Prawa)
 - Księgi historyczne (np. Księga Jozuego, Księga Sędziów, 1-2 Księga Królewska, Tobiasza)
 - Księgi dydaktyczne (np. Psalmi, Księga Hioba, Księga Mądrości)
 - Księgi prorockie (np. Księga Proroka Izajasza, Księga Proroka Ozeasza, Księga Proroka Jeremiasza)
- **NOWY TESTAMENT (27 ksiąg)**
 - Historyczne: Ewangelia wg św. Mateusza, Ewangelia wg św. Marka, Ewangelia wg św. Łukasza, Ewangelia wg św. Jana, Dzieje Apostolskie.
 - Dydaktyczne: listy św. Pawła (np. List do Rzymian, List do Kolosan, 1-2 List do Koryntian, List do Filemona), pozostałe listy (np. 1-3 List św. Jana, List św. Jakuba, 1-2 List św. Piotra)
 - Prorockie : Apokalipsa św. Jana

3. Etapy powstawania Biblii

- Przekazy ustne (rodowodów, opowiadań, historii, nauk).
- Spisywanie fragmentów ksiąg.
- Ostateczne redagowanie wersji ksiąg i włączenie w skład Biblii.

4. Autor

- Duch Święty, który daje dar natchnienia słowa.
- Konkretny człowiek (który brał udział w tworzeniu ostatecznej wersji księgi pod natchnieniem).

5. Język spisania: j. hebrajski, j. aramejski, j. grecki.

6. Najważniejsze księgi dla chrześcijan to EWANGELIE (opisują życie, słowa i czyny Jezusa Chrystusa). Ewangelieści (spisali Ewangelie) to: św. Mateusz, św. Marek, św. Łukasz, św. Jan.

7. Po co nam Biblia:

- Boży plan zbawienia.
- Cała prawda o człowieku.
- Bóg nam się chce objawić.
- Wszelka prawda potrzebna człowiekowi do zbawienia (prawda konieczna do zbawienia, a nie ściśle naukowa).

Muzyka w liturgii

Ogólne wiadomości:

Śpiew liturgiczny, wykonywany podczas Mszy św., „ma wprowadzić człowieka w inną - nadprzyrodzoną rzeczywistość, dlatego wszelkie cechy właściwe muzyce świeckiej teatralnej, dyskotekowej nie mogą

wchodzić do sacrum.

1. **Celem muzyki** w Liturgii jest głoszenie chwały Bożej i ubogacenie przeżyć religijnych przez ściśle związanie ze słowem Boga.
2. Główną **cechą** muzyki w liturgii musi być jej świętość, doskonałość formy i powszechność (przystępność).
3. Pełni **rolę** służebną kultu Bożego, dlatego jest służbą liturgiczną (a nie upiększającą dekoracją).
4. Śpiew liturgiczny jest uprzywilejowany przed wszelkimi instrumentami, ponieważ jest ściśle związany ze słowem Boga.
5. Instrumenty głównie towarzyszą śpiewowi, pomiędzy śpiewem mogą wprowadzać odpowiedni nastrój. **Organy są najwłaściwszym instrumentem, zwiazanym od wieków z muzyką w kościele**; elektronowych można używać, ale z umiarem bez rejestrów typowych dla muzyki rozrywkowej. Można używać instrumentów smyczkowych, fletowych, gitar klasycznych. **Nie dopuszcza się fortepianu, gitar elektrycznych, perkusji**. W zakresie doboru instrumentów można uwzględnić upodobania młodzieży, ale zawsze z zachowaniem powagi kultu i świętości.
6. Musi istnieć głęboki związek obu elementów: muzyki i słowa.

Skąd czerpiemy wiadomości dotyczące muzyki kościelnej?

- Instrukcja o muzyce w świętej liturgii *Musicam sacram* Świętej Kongregacji Obrzędów (5.03.1967);
- Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej (14.10.2017).

Zgromadzenie liturgiczne, które wspólnie śpiewa wyraża przez to swoją wiarę i pobożność. Śpiew podczas liturgii jest modlitwą, dlatego powinni się w niego włączyć wszyscy, którzy zebrali się w kościele. Śpiew ma więc pomagać uczestnikom lepiej przeżywać Mszę św., by mogli swoje myśli kierować w stronę Pana Boga. Wspólny śpiew zawsze jednoczy ludzi, którzy zebrali się w tym samym miejscu.

Śpiewy mszalne najczęściej dostosowujemy do okresu liturgicznego (Adwent, Boże Narodzenie, Wielki Post, Wielkanoc itd.), bo tematyka tych pieśni zgadza się z myślą przewodnią danego okresu liturgicznego np. w czasie Bożego Narodzenia śpiewamy kolędy, w Wielkim Poście pieśni pokutne i pasyjne (o Męce Pańskiej). Należy pamiętać o dwóch częściach Adwentu (II cz. od 16 XII) i Wielkiego Postu (II cz. od V Niedzieli), które to posiadają własne śpiewy, dostosowane do okresu.

Chorał gregoriański

Śpiew gregoriański w języku polskim nazywamy często chorałem. Słowo "*choral*" pochodzi od łacińskiego "*chorus*"(*chór*), to znaczy od miejsca przez ołtarzem, gdzie śpiewacy wykonywali śpiew liturgiczny. Omawiany śpiew uporządkował papież *Grzegorz Wielki* (żył VI/VII w.)- stąd określenie „*gregoriański*”.

Śpiew gregoriański jest jednogłosowy, tzn: posiada tylko jedną linię melodyczną. Słyszymy go w śpiewach celebransów (np. prefacja, doksologia wielka - „*Przez Chrystusa, z Chrystusem i w Chrystusie...* ”), które są wzorowane na melodiach łacińskich.

Części Stałe do zaśpiewania:

Kyrie

Gloria

Credo

Sanctus

Agnus Dei

Funkcje liturgiczne

- **kantor**

Nazwa „kantor” pochodzi od łacińskiego słowa *cantare* - śpiewać. Kantor oznacza więc śpiewaka, który solowo wykonuje jakiś śpiew w całości lub przynajmniej pewną jego część. Może on także prowadzić scholę jako dyrygent.

- **Psalmista**

Do psalmisty (psalterzysty) należy wykonanie psalmu lub innego kantyku biblijnego, jaki występuje między czytaniem. Dla właściwego wykonania swej funkcji winien dobrze śpiewać i mieć wyraźną dykcję. Kantor psalmu, czyli psalmista, wykonuje psalm na ambonie (nie na chórze) lub innym odpowiednim miejscu (jeśli przemawiają za tym względy np. osoba niepełnosprawna), podczas gdy całe zgromadzenie uczestniczy w formie odpowiedzi. Psalm wykonuje ZAWSZE JEDNA OSOBA (OWMR Wskazania Episkopatu Polski nr 14). Aby w pełni zrozumieć rolę psalmisty, należy najpierw krótko zapoznać się z rodzajami psalmów wykonywanych w liturgii. Na ogół wymienia się trzy rodzaje psalmodii:

1. *psalmodia brewiarzowa* - tym mianem określa się psalmodie wykonywaną podczas godzin kanonicznych, zwanych dziś Liturgią Godzin (niegdyś brewiarzem).
2. *psalmodia introitalną* - jest to psalmodia wykonywana podczas Mszy św.; łączy się ona przede wszystkim z antyfoną na wejście (introit) - stąd jej nazwa; śpiewano ją jednak zawsze w łączności z antyfoną na Komunię św. oraz na przygotowanie darów.
3. *psalmodia responsorialna* - tak nazywano psalmy śpiewane po czytaniach i to zarówno podczas Mszy św., jak i w Liturgii Godzin; z uwagi na szczególną rolę, jaką spełniał śpiew po czytaniu oraz ze względu na często bardzo trudną i skomplikowaną melodię tego psalmu, powierzano ją jednemu śpiewakowi; tego właśnie śpiewaka zwano psalmistą lub psalterzystą; jeśli więc mówimy o psalterzyście, nie możemy pominąć wyjaśnienia roli śpiewu, który przypada mu do wykonania.

- **Schola**

Schola to zespół śpiewaków wykonujących wyłącznie śpiew liturgiczny. Powstała ona, gdy w liturgii pojawiły się zbyt trudne i skomplikowane melodie, których nie potrafili wykonać wierni.

Zadania scholi w liturgii: "Wśród wiernych odrębną funkcję liturgiczną pełni zespół śpiewaków lub chór, którego zadaniem jest należyte wykonywanie przeznaczonych dla niego części, zależnie od rodzaju śpiewu

oraz troska o to, aby wierni brali czynny udział w śpiewie" (OWMR 103). Schola może intonować śpiew, wykonywać go na przemian z ludem lub podtrzymywać śpiew wiernych. Uczestnicząc w liturgii, schola zajmuje miejsce najlepiej w pobliżu ołtarza (może też na chórze ze względów na łatwiejszy kontakt z organistą), ale tak, by nie rozpraszała uwagi uczestniczących w liturgii.

- **organista**

Posługa organisty pomaga uczestnikom zgromadzenie liturgicznego w czynnym uczestnictwie w liturgii wyrażającym się m.in. przez śpiew. Według instrukcji *Musicam sacram*: Akompaniament na instrumentach muzycznych podtrzymuje śpiew, ułatwia udział w czynnościach liturgicznych i przyczynia się do głębszego zjednoczenia zgromadzonych wiernych. Nie powinien on jednak do tego stopnia zagłuszać śpiewu, że słów nie można zrozumieć.

Śpiewy podczas Liturgii Słowa

- **Psalm responsoryjny**- po I czytaniu psalterzysta lub lektor śpiewa refren, a wszyscy zebrani go powtarzają. Następnie śpiewa psalm, a wierni po każdej zwrotce odpowiadają. Psalm ten jest odpowiednio dostosowany do tematu I czytania. Nigdy więc nie może to być psalm przypadkowy! (więcej patrz wcześniej)
- **Aklamacja przed Ewangelią** - wprowadza zebranych w myśl Ewangelii, którą usłyszą. Również psalterzysta czy lektor może wykonać aklamację "Alleluja" (w Wielkim Poście śpiewamy "Chwała Tobie Słowo Boże" lub "Chwała Tobie Królu Wieków" lub inną zatwierdzoną antyfonę). Jeśli Alleluja nie śpiewa się można (powinno się) je opuścić(OWMR 63c). Alleluja stanowi odrębny śpiew, dlatego też domaga się innego opracowania (nie można śpiewać na melodie psalmu responsoryjnego). W przeciwieństwie do psalmu responsoryjnego, śpiew ten nie musi być wykonywany od amony, dlatego może go podjąć schola, chór (dodając mu splendoru wykonując go wielogłosowo).
- **SEKWENCJA** – śpiew obowiązkowy w Niedzielę Zmartwychwstania i Zesłania Ducha Świętego (dowolny w Uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Pańskiej – Boże Ciało oraz we Wspomnienie NMP Bolesnej). Wykonywany przed Alleluja – dowolność wykonania, mogą śpiewać wszyscy może tylko kantor.

Psalmu responsoryjnego ani części stałych Mszy św. (*Panie zmiłuj się, Chwała na wysokości, Święty, Baranku Boży*) nie wolno nigdy zastępować żadną inną pieśnią lub innym tekstem. (OWMR 366).

Turyferariusz – ministrant niosący trybularz

Nawikulariusz – ministrant niosący łódkę

Ceroferariusz – ministrant niosący świecę

Krucyferiusz – ministrant niosący krzyż

W czasie Mszy Świętej świec używa się:

- w czasie procesji wejścia (idą przy krzyżu)

- w czasie czytania Ewangelii

- podczas Modlitwy eucharystycznej
- w czasie procesji wyjścia

Kadzidła używa się:

- w czasie procesji wejście (idzie przed krzyżem)
- do okadzenia ołtarza i krzyża (po ucałowaniu ołtarza na początku mszy)
- w czasie czytania Ewangelii
- na przygotowanie darów (okadza się dary, krzyż, ołtarz, celebransa i lud)
- na przeistoczenie (okadza się podczas uniesienie konsekrowanych postaci)

LEKCJONARZ MSZALNY

Lekcjonarz TOM 1: Adwent i Boże Narodzenie

Lekcjonarz TOM 2: Wielki Post i Wielkanoc

Lekcjonarz TOM 3: Okres zwykły 1-11 tydzień

Lekcjonarz TOM 4: Okres zwykły 12 - 23 tydzień

Lekcjonarz TOM 5: Okres zwykły 24 - 34 tydzień

Lekcjonarz TOM 6: Czytania w mszach o świętych

Lekcjonarz TOM 7: Czytania w mszach obrzędowych,

Lekcjonarz TOM 8: Czytania okolicznościowych i wotywnych

Lekcjonarz TOM 9: Czytania w mszach za zmarłych

Cykle czytań

Czytania niedzielne – trzyletni cykl ABC

Czytania na dni powszednie – dwuletni cykl I-II

Oba te cykle są od siebie niezależne. Stąd czasami czytania mogą się powielać w niewielkim odstępie czasu (nawet dzień po dniu).

STRUKTURA LITURGII SŁOWA

- Czytanie I
- Psalm responsoryjny
- Czytanie II (w niedzielę i uroczystości)
- Sekwencja
 - 1) Uroczystość Zmartwychwstania Pańskiego – Niech w święto radosne (obowiązkowa, w oktawie dowolna)

- 2) Uroczystość Zesłania Ducha Świętego – Przybądź Duchu Święty (obowiązkowa)
 - 3) Uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa – Chwal Syjonie Zbawiciela (dowolna)
 - 4) Wspomnienie Najświętszej Maryi Panny Bolesnej – Stała Matka boleściwa (dowolna)
- Śpiew przed Ewangelią (Alleluja lub w Wilkim Poście Chwała Tobie)
 - Ewangelia
 - Homilia
 - Credo – Wyznanie wiary (w niedziele i uroczystości)
 - Modlitwa powszechna

SZATY LITURGICZNE

HUMERAŁ - powstał z chusty okrywającej szyję, symbolizuje hełm zbawienia przeciw napaścią złego ducha

ALBA - wywodzi się z rzymskiej tuniki, symbolizuje czystość duszy posiadającej łaskę uświęcającą
Uwaga!!! alba jest szatą wspólną dla duchownych i ministrantów wszystkich stopni!

PASEK - *cingulum* - symbol czystości, ponieważ przepasuje lędźwie uważane za symbol pożądliwości

KOMŻA - jest skrócona alba, symbolika jest taka sama jak alby - jest ona używana do każdej czynności liturgicznej, dla której nie jest wyraźnie przypisana alba.

STUŁA - wywodzi się od insygniów wyższych urzędników rzymskich, powszechnie używana od VII wieku, jest symbolem łaski uświęcającej i nieśmiertelności. Stuła jest odznaczeniem biskupa, kapłana i diakona (diakon nosi ją przewieszona przez lewe ramię).

ORNAT - kiedyś była to wierzchnia szata rzymska, która stanowiła rodzaj płaszcza otaczającego całe ciało człowieka. W XIII w. przycięto boki ornatu (tzw. ornat gotycki). Ponieważ ornat ubiera się na wszystkie inne szaty liturgiczne, dlatego jest symbolem miłości przykrywającej wszystkie grzechy.

KAPA - pierwotnie była strojem książąt i królów, kapłan używa kapy podczas procesji oraz innych czynności liturgicznych np. nabożeństwa, pogrzeb, ślub, nieszpory.

DALMATYKA - była szatą świecką, od IV w. nosił ją tylko papież i diakoni rzymscy, od IX w. jest szatą diakona.

MITRA - liturgiczne nakrycie głowy, w kościele istnieje od XIII w., w dwóch jej rogach symbolika średniowieczna dopatrywała się symbolu dwóch testamentów.

PALIUSZ - taśma z materiału z sześcioma krzyżykami, opadająca z przodu i z tyłu wokół szyi. Papież przekazuje paliusz arcybiskupom - metropolitom jako znak ich władzy. Przed ich udzieleniem są one przechowywane przy grobie św. Piotra. Paliusze przygotowują zakonnice z klasztoru św. Agnieszki w Rzymie. Tkają je z wełny jagniąt.

PIERŚCIEN BISKUPI - symbol wierności Bogu i zaślubin z diecezją.

PEKTORAŁ - krzyż noszony na piersiach przez biskupa, kiedyś noszono małe naczynka różnych kształtów z relikwiami męczenników.

PASTORAŁ - jest znakiem siły i władzy, nawiązuje do łaski pasterskiej.

WELON – używany do błogosławieństwa.

PIUSKA – nakrycie głowy biskupa (kolory: biała – bp; czerwona – kard; biała – papieska)

NACZYNIA LITURGICZNE I INNE SPRZĘTY

KIELICH I PATENA - początkowo miały duże rozmiary ze względu na udzielanie Komunii pod dwiema postaciami oraz łamanie chlebów. Początkowo były wykonywane ze szkła. W epoce romańskiej stosowano już kielichy mniejszych rozmiarów w kształcie tulipana. Dziś są różnych kształtów wykonywane z materiałów szlachetnych i trwałych.

PUSZKA (CIBORIUM) - pierwotnie okrągłe lub czworokątne pudełko służące do przechowywania Najświętszego Sakramentu. Od XIII w. przyjęła formę kielicha z przykrywką.

MONSTRANCJA (z tronem) - pojawiła się w XIV w. wraz z rozwojem kultu eucharystycznego. Początkowo miała kształt słońca. Służy do umieszczenia Najświętszego Sakramentu na ołtarzu celem wystawienia do adoracji lub niesienia w procesji. Przed umieszczeniem w monstrancji Hostia przechowywana jest w tzw. kustodii.

KUSTODIA – przechowuje się w niej Konsekrowaną Hostię do adoracji

NACZYNIĘ DUBELTOWE – do udzielania Komunii św. pod dwiema postaciami.

KADZIELNICA (THURIBULUM) i ŁÓDKA (NAVICULA)

AMPUŁKI na wodę i wino

LAVABO - naczynie do mycia rąk.

NACZYNIA NA OLEJE ŚWIĘTE

MELCHIZEDEK – umieszcza się w nim Hostię, a następnie wkłada do monstrancji.

GONG, DZWONKI, KOCIOŁEK Z KROPIDŁEM

BURSA – służy do przenoszenia Komunii św. chorym.

BIELIZNA LITURGICZNA

- korporał, na którym stawia się kielich i patenę z chlebem;
- puryfikaterz do czyszczenia kielicha (zawsze czysty, szczególnie trzeba pamiętać, aby celebrans nie musiał używać puryfikaterza używanego już przez innego kapłana!);
- palka do przykrycia kielicha
- ręczniczek do lavabo (lawaterz).

KOLORY SZAT LITURGICZNYCH

Rozmaitość kolorów szat liturgicznych ma uzewnętrznić charakter misteriów wiary, a także ideę rozwoju życia chrześcijańskiego w ciągu roku liturgicznego. **Wyróżniamy 6 kolorów szat liturgicznych:**

- **BIAŁY** - w Okresie Wielkanocnym i Narodzenia Pańskiego; w święta Pańskie z wyjątkiem tych, które dotyczą Męki Chrystusa;

- **CZERWONY** - w Niedzielę Męki Pańskiej, w Wielki Piątek, w Niedzielę Zesłania Ducha Świętego, w święta męczenników

- **ZIELONY** - w okresie zwykłym

- **FIOLETOWY** _ w Okresie Adwentu i 'Wielkiego Postu oraz w Mszach za zmarłych
- **CZARNY** - można używać we Mszy za zmarłych
- **RÓŻOWY** - można użyć w niedzielę "*gaudete*" - III Adwentu - w niedzielę "*laetare*" - IV Wielkiego Postu.

ŚWIĘTOWANIE NIEDZIELI

" Niedziela jest najstarszym i pierwszym dniem świątecznym, który należy tak przedstawić i wpoić w pobożność wiernym i aby stał się również dniem radości i odpoczynku od pracy". (KL 106)

NAZWY NIEDZIELI

- PIERWSZY DZIEŃ TYGODNIA

Jest nazwą biblijną Nazwą tą posługiwano się nie tylko w pierwszych wiekach lecz także później.

- DZIEŃ ÓSMY

Jest również nazwą biblijną (J 20,26), używaną także przez Ojców Kościoła. Według nich siedmiodniowy tydzień symbolizuje doczesność, dzień ósmy zaś symbolizuje to, co jest poza doczesnością.

- DZIEŃ PAŃSKI

Jest trzecią z rzędu nazwą biblijną (Ap 1,10), którą chętnie posługiwali się pierwsi chrześcijanie. Nazwa ta jest używana w dokumentach kościelnych do dnia dzisiejszego.

- DZIEŃ SŁOŃCA

Jest nazwą używaną w Kościele od II wieku. Starożytni Rzymianie zaczęli posługiwać się nazwami zapożyczonymi od planet-bóstw, które opiekowały się dniami tygodnia. I tak np. dzień słońca to niedziela.

- NIEDZIELA

Jest to nazwa najuboższa pod względem treści teologicznej. Mówi tylko, że w tym dniu nie wolno pracować.

TREŚĆ NIEDZIELI

Niedziela jest świętem chrześcijańskim. Obfituje ona w bogate treści teologiczne. Podstawową jej treścią jest misterium zmartwychwstania Chrystusa. W dniu Zmartwychwstania Chrystus zjawił się pośród zebranych uczniów ze słowami pokoju. Potem zwrócił ich uwagę na swoje rany. Dał im w ten sposób do zrozumienia, że ile razy gromadzą się dla świętowania Jego pamiątki, mają rozpamiętywać Jego mękę, śmierć i zmartwychwstanie. Oprócz misterium paschalnego, na treść niedzieli składa się również idea

stworzenia. najpierw z samego faktu zajęcia przez niedzielę miejsca szabatu, który był dniem wolnym od wszelkich zajęć. Praktycznie jednak odpoczynek niedzielny mógł być wprowadzony w życie z chwilą uzyskania przez chrześcijaństwo praw publicznych. Dla przeżywania i rozważania swojej godności dziecka Bożego, jak niedzieli, potrzebny jest wolny czas od pracy przymusowej. Odpoczynek niedzielny wynika z samego faktu zajęcia przez niedzielę miejsca szabatu, który był dniem wolnym od zajęć. W prawie kościelnym czytamy: " W niedzielę oraz inne dni świąteczne nakazane, wierni są zobowiązani uczestniczyć we Mszy św. oraz powstrzymać się od wykonywania tych prac i zajęć, które utrudniają oddawanie Bogu czci, przeżywanie radości właściwej dniowi Pańskiemu oraz korzystanie z należnego odpoczynku duchowego i fizycznego. "